

1. část

Za vlády českého krále a císaře Karla IV. patřila Praha k významným uměleckým centrům. Jak v architektuře, tak i v sochařství a malířství působili v období vrcholné gotiky na pražském dvoře kvalitní stavitelé a další umělci. Dokladem toho jsou vzácná umělecká díla, která můžeme dnes v Praze vidět, ale zároveň významné budovy a celé čtvrti, které Karel IV. založil či jejich založení inspiroval.

Když se na podzim roku 1333 vrátil mladý Karel do Čech, rozhodl se usadit na Pražském hradě, avšak ten byl po požáru zdevastován, a tak trvalo několik let, než se z něj stalo důstojné královské sídlo a Karel tam mohl ze Starého Města se svou ženou Blankou přesídlit.

Pojďme se vydat po stopách nejvýznamnějších stavebních počínů tohoto významného vladaře. Najdeme je především v centru Prahy, a to jak na Starém, tak na Novém Městě, které Karel IV. založil.

Nové Město Pražské

Když Karel vybíral mezi několika pozemky, nakonec se rozhodl mezi dvěma lokalitami – tou, na níž Nové Město později opravdu vzniklo, a obcí na sever od Pražského hradu, pojmenované Dehnice. On zde již svou stopu nezanechal, nicméně po jeho smrti i v této části, nyní zvané Dejvice, vzniklo rušné město, které se přímo napojilo na okolní stavby Pražského hradu.

Nové Město založil Karel IV. 8. března 1348. Důvodem založení nové městské části byl vzrůstající počet obyvatel Prahy, která se stala sídelním městem římského a českého krále. Do Prahy přicházelo po založení vysokého učení mnoho studentů z cizích zemí, ale také poutníci. Záměr rozšířit hlavní město o novou městskou obec oznámil Karel IV. již sedm měsíců po nástupu vlády a 28. března 1348 slavnostně, za účasti dvora, položil základní kámen ke stavbě hradeb Nového Města. Území na pravém vltavském břehu mezi Starým Městem a Vyšehradem zvolil také proto, že zde byl lepší přístup k vodě.

Území mělo nesouvislou, ale poměrně hustou starší zástavbu. Patrně nejdůležitějším osídlením byla osada zvaná Na Poříčí (Poříč). Jednotlivé dvorce této aglomerace, soustředěné kolem kostelů sv. Klimenta a sv. Petra, lemovaly cestu vedoucí od staroměstské brány, dvorce a špitálu u sv. Benedikta až k tzv. Špitálskému čili Biskupskému dvoru. Tato starší zástavba měla být do nově zakládaného města organicky zapojena. Hlavní ulice navazovaly na komunikace vedoucí od bran Starého Města.

Nově zakládané město mělo dvě výrazné části. Tzv. horní Nové Město s centrem na Dobyčím trhu (Karlovo náměstí), a Koňský trh (nynější Václavské náměstí) s přílehlou oblastí Příkopů a Můstku. Pomyslným předělem mezi horním a dolním Novým Městem byl karmelitánský klášter s kostelem Panny Marie Sněžné. Centrem dolního Nového Města byl tzv. Senný trh (dnes Senovážné náměstí). Mezi významné komunikace této části patřily ulice Horská (Hybernská) a Na Příkopě.

K rychlému rozvoji města přispěl zejména králův slib, že majitelé pozemků, kteří na nich postaví do 18 měsíců domy, budou osvobozeni na 12 let od všech daní. Během prvních čtyř let bylo postaveno na 600 domů!

Podle hrubého odhadu bylo Nové Město koncipováno pro 50 000 obyvatel, žijících přibližně v 5000 domech, to však nebylo ve středověku nikdy dosaženo, avšak významně to svědčí o Karlově předvídatosti, s jakou město koncipoval. Nejvýstavnější domy, patřící většinou obchodníkům, stály na náměstí a v těsném sousedství, méně nákladné domy řemeslníků se nacházely v ulicích vedoucích na náměstí.

Nejreprezentativnější stavbou města býval od 14. století radniční dům stojící obvykle na hlavním náměstí obce. Městská rada Nového Města si v letech 1377–1413 zbudovala v čele Dobyččího trhu velkou a výstavnou radnici, která se pak na počátku husitské revoluce stala dějištěm defenestrace novoměstských konšelů.

Panovník Novému Městu udělil privilegia obvyklá v královských městech, jako například právo trhové či várečné, ale také právo mílové, což znamenalo, že v okruhu jedné míle od města se nesměl usídlit cizí řemeslník, právo hradební a hrdelní. V blízkém okolí města poručil panovník

vyсадit rozsáhlé vinice.

Mimo trhová prostranství bylo vyhrazeno místo pro dva nové farní kostely. První byl zasvěcen sv. Jindřichu a Kunhutě, druhý pak sv. Štěpánu Většímu. Stavba obou kostelů započala roku 1351, kdy byly také vytyčeny jejich farní obvody.

Nové Město během dvou let obklopily hradby dlouhé téměř 3,5 km a vysoké 10 m. Jejich součástí bylo 21 vestavěných věží a čtyři brány, z nichž zvláštní výstavností vynikala brána Špička, umožňující přístup ke Koňskému trhu. Ke zboření hradeb, které svíraly plochu více než 2,4 km čtverečních, došlo až v poslední čtvrtině 19. století.

Václavské náměstí – Koňský trh

Velkolepě koncipované náměstí je dlouhé 750 m a široké 63 m v horní a 48 m v dolní části. Do několika let byly kolem vyměřeného prostoru vystavěny domy a dílny řemeslníků, sladovny a pivovary. Náměstí se jmenovalo Koňský trh, neboť bylo určeno pro obchodování s koňmi a kromě toho k prodeji různých zemědělských produktů. Později byly v dolní části postaveny kotce pro prodej sedlářského a pasířského zboží, látek a koření. Trhy zde byly ukončeny v roce 1877.

Na tržišti se i popravovalo, v dolní i v horní části náměstí stávala šibenice. Ve spodní části Na Můstku býval rybník s mlýnem, uprostřed veřejná studna a později byly v ose náměstí vystavěny tři kašny.

Ke konci 14. století vznikla jako součást hradeb v místě dnešního Národního muzea Koňská brána neboli brána sv. Prokopa, která byla zbořena v roce 1875. V roce 1680 byla při ústí do Jindřišské ulice postavena barokní socha sv. Václava od Jana Jiřího Bendla (dnes na Vyšehradě) a později proti dnešní Opletalově ulici barokní sousoší Jana Nepomuckého s anděly od neznámého sochaře z roku 1727. Obě plastiky byly odstraněny roku 1879. Socha patrona země české bývala místem, kde se scházeli ve významných chvílích Pražané. Po jednom takovém památném shromáždění lidu v roce 1848 navrhl Karel Havlíček Borovský, aby se Koňský trh přejmenoval na Svatováclavský.

Čeští vlastenci roku 1786 poblíž prostřední kašny otevřeli první české divadlo s názvem Bouda, v němž se hrálo v českém jazyce. Strženo bylo v roce 1789, neboť překáželo dopravě. Brzy nato bylo celé náměstí vydlážděno oblázkovými valouny, kterým se říkalo "volská oka". V roce 1865 bylo instalováno plynové osvětlení. V řadách při chodnicích stály plynové lampy a od roku 1868 byly uprostřed v ose náměstí instalovány mohutné litinové kandelábry se svítilnami. V roce 1895 bylo trvale zavedeno na Václavské náměstí elektrické osvětlení.

Jindra Svitáková

Série textů o Karlu IV. v rubrice Mladý vlastenec

byla realizována za podpory MČ Praha 1

